

Ecaterina Tarălungă

PRIMA VACANȚĂ

După ce ne-am întors din străinătate la București, era în vara lui 1976, fiindcă nu ni se terminase concediul, ne-am gândit să ne ducem o săptămână la mănăstirile din Bucovina, despre care auzisem atâtea. Voiam să plecăm – soțul meu și cu mine – cu rucsacii, în drumeție, să înnoptăm pe unde se întâmpla și să trăim după ritmurile locului unde mergeam. Vladi nu prea agrea astfel de escapade, eu le adoram, așa că se făcea mai mult după cum voiam eu. Ne-am dus cu trenul la Suceava și, cum nu știam nici un hotel, ba chiar ne temeam să nu fie prea scump, mi-a venit ideea să mă duc la primărie și să mă interesez ce alte posibilități de cazare sunt. Nu-mi amintesc dacă am vorbit chiar cu primarul ori cu altcineva, mai mic în rang, dar am fost trimiși la o școală care avea internat și, verile, închiria camere onora ca noi. Eram chiar singuri în tot internatul, erau paturi la alegere, așternuturi curate, dar la baie curgea numai apa rece. Noroc că era vară, mergea și așa. A fost aproape pe gratis, 4 lei de persoană pe noapte, cât două pâini. La mănăstiri mergeam făcând semne mașinilor care eventual ne-ar fi putut duce, ori, pe distanțe mai mici, mergând pe jos. Îmi amintesc că de la Neamț am venit pe o basculantă de mare tonaj, foarte înaltă, care ne-a lăsat la marginea Sucevei, fiindcă nici n-avea voie să intre în oraș. Iar la Sucevița ne-am dus cu niște italieni, o familie de tineri căsătoriți, ea mai solidă și mai înaltă ca el, el mic și ochelarișt, sâsâia puțin, ea era doctoriță și el inginer. Își cumpăraseră un microbuz vechi și-l amenajaseră cu bucătărie și pat de dormit, am și oprit pe marginea drumului și ne-au dat un espresso tare, după moda italienească. Mă gândeam că noi nu ne-am fi putut permite să ne cumpărăm, la banii noștri, o astfel de mașină. În schimb, după cum am aflat, ei nu-și puteau permite să-și cumpere o casă, ceea ce la noi nu era o problemă, cu stilul de credite care exista. Cred că am și corespondat o vreme cu italienii, până la vacanța următoare, când s-au dus pe nu mai știu ce insulă din Atlantic, demers care nouă ni s-a părut nu doar trăsniț, ci și de neimaginat pentru ceea ce am fi putut face noi ca locuitori ai României. Aici era clar că drumurile noastre se despărteau. Ei aparțineau Europei, care le oferea lumea dacă voiau s-o vadă și dacă-și permiteau financiar, noi aparțineam unei zone despre care degeaba credeam că este Europa, fiindcă era doar un lagăr. Socialist, dar lagăr. De fapt lagăr fiindcă era socialist. Restul Europei ne sancționa prin izolare, nu-mi fac nici o iluzie. De aceea se și construiseră o doctrină de reflex, menită să acopere acest fapt pentru marile mulțimi și să facă din această înfrângere o posibilă victorie. Numai că, imediat ce ajungea în Vest, privilegiatul aproape oricărei țări din Est dădea bir cu fugiții. Ceea ce exprima clar starea de fapt.

Mănăstirile pe care le-am văzut atunci au fost: Agapia – nouă și veche, Văratec, Neamț, Secu, Humor, Voroneț, Arbore, Sucevița, Putna și Dragomirna. De atunci știu că, în principal, perioada de înflorire a vieții monastice din nordul Moldovei, care a dus la zidirea tuturor mănăstirilor, a fost sub două dinastii: a Mușatinilor și a Movileștilor, adică din secolul al XIV-lea până într-al al XVII-lea. Toate aparțin acelor perioade. Din câte am observat însă, am putut proiecta – pentru mine însămi – imaginea și sensul vieții trecute. Poate ea n-a fost chiar așa, dar pentru mine a fost, cu siguranță, baza unor construcții sufletești viitoare. Cititorul va să judece prin urmare cele ce urmează să spun.

Agapia este un sat ca oricare altul. Sunt câteva ulițe, case mici, văruițe în alb sau albastru (cu sineală, cum se zice pe acolo), cu garduri de lemn. Numai că, de cele mai multe ori, acelea sunt chiar casele maicilor. Cu foarte multe flori la ferestre și prin curți. E un sat fără bărbați. De obicei se călugăresc fete sărace, deși nu mai știu ce însemna sărac în socialism, unde eram cu toții săraci după normele tradiționale. Mai curând cred că existau familii unde părinții se gândeau să-și pună odraslele la adăpost de neajunsuri și să le rostuiască pe această cale. E-adevărat că aveau să spună rugăciuni toată viața, dar ce conta! N-avea să le lipsească nimic din cele necesare traiului. Credința reală era o chestiune cu totul secundară pentru judecata bine înfiptă în pământ și trecută prin stomac a țăranului. Am văzut, la o răscruce a satului, o călugăriță tânără – de fapt era încă ucenică – de-o frumusețe năucitoare. Avea tenul neted, ușor măsliniu, cam palid, doi ochi ca prunele verzi, uriași, prin pupile parcă-i alergau luminițe strălucitoare, le zăream printre genele ei nefiresc de lungi, negre. Era subțire și înaltă, să fi fost peste un metru optzeci și ducea pe cap o găleată cu afine. M-am dus la ea și am întrebat-o câți ani are. Avea nouăsprezece. Taică-său o trimesese la călugărie ca să n-o mărite cu cine ar fi vrut ea și să piardă astfel vaca din ogradă, pe care ar fi trebuit să i-o dea de zestre. O poveste obișnuită. O viață schimbată. Fata aia avea să păcătuiască în curând cu vreun popă, ori cine știe cu cine. După ochi, nu se trăgea la călugărie. După cele ce spunea, era o revoltată. Țin minte povestea asta, țin minte că Agapia e pictată de Nicolae Grigorescu, un Grigorescu tânăr, de jumătate de veac nouăsprezece și influențat de școala Renașterii italiene. Dar restaurări ulterioare, mai ales de mobilier, nenorociseră totul, fiindcă lemnul vechi fusese dat cu vopsea albă, iar arabescurile ușilor împărătești și ale amvonului vopsite cu bronz auriu, așa că icoanele se pierdeau în penumbra zidurilor afumate. În plus, în locul dantelelor brodate de vechi domnițe, era niște mătășică de Săvinești cu floricele, de ți se făcea

rău. Un asemenea amestec de canon bizantin și mișcare renescentistă ca în acele icoane de Grigorescu n-am mai văzut. Era altceva. Merita privit, dar, din această cauză, n-am mai înregistrat nimic despre ctitoria și vechimea mănăstirii.

Cred că de aceea m-am și dus la Agapia veche, să aflu mai multe despre trecut. M-am dus pe jos, prin pădure. Am văzut într-o poiană, sub o râpă, două călugărițe aplecate, culegând ceva. Credeam că sunt afine. Dar nu. Ele culegeau niște ierburi necunoscute, mi-au spus numele lor și le-am uitat. Tin minte că voiau să le pună în bors. M-au invitat la trapeza mănăstirii, la masa pe care-o pregăteau. Borsul era acrit cu măcriș. Un bors de post. A fost delicios. Ședeam la masă cu măicuțele. Soțul meu fusese îngăduit, dar din această pricină nici una nu mai ridica nasul din farfurie. Ședeam pe niște bănci de lemn puse în formă de careu, masa era tot din scândură de brad negeluită, frecată bine cu leșie. Borsul l-am mâncat în străchini de lut cu linguri de lemn, cu mămăligă fierbinte. Apoi am mâncat iahnie de fasole cu usturoi și nelipsitele afine. Nu era rău nici în zilele de post! Tăranii din împrejurimi aveau dreptate să-și trimită fetele la călugărie. Peste tot erau flori, mai ales trandafiri, vegetație multă și plină de seve, broscuțe nenumărate, dacă nu erai atent le călcai. Îmi amintesc că am văzut un evangheliar ferecat, dăruit mănăstirii de hatmanul Gavril, pe vremea lui Vasile Lupu. Dar mănăstirea trebuie că e mult mai veche. Și fiindcă veni vorba de Vasile Lupu, nu pot să nu-mi aduc aminte că era albanez la origine, naturalizat boier moldovean și că, după toate figurile pe care a cutezat să le facă otomanilor, l-au prins și l-au dus la Constantinopol, cum s-ar zice chezaș pentru domnia fiului său Ștefăniță, în fapt spre a-l ucide în 1661, an în care și fiul lui și-a pierdut tronul.

De la Agapia măicuțele ne-au spus că putem merge pe jos la Văratec, nu erau decât trei kilometri. Am pornit-o, dar ne era somn după tot ce mâncasem, așa că ne-am tras la umbra unui nuc – era plin de nuci bătrâni prin zonă – și ne-am culcat pe hanorace. În iarbă zumzăiau cosași, iar fluturi mici, albaștri, se legănau pe firele mai înalte de iarbă. Când și când cădea câte o nucă și împrăstia un miros amăruș și uleios. Înțeleg atmosfera din basmele lui Eminescu. Retrăiam nunta mirelui flutur cu nuntașii în caleașca din coji de nucă. Nasul meu de la nivelul firului de iarbă îmi spunea că asta i se întâmplase și lui. Am adormit ușor, ne-a trezit o mașină care se opintea să urce panta. Ne-am spălat la un izvor aflat mai în jos de nuc și ne-am văzut de drum.

Despre Văratec îmi amintesc mult mai multe detalii cărturărești. A fost ctitorită de Ștefan cel Mare, cel mai de seamă domn din dinastia descălecătoare a Mușatinilor, adică în veacul al XV-lea. E interesant de amintit că Mușatinii se trag dintr-o femeie, Mușata, fiica ori nepoata lui Bogdan I, descălecătorul din Maramureș. Ceea ce e chiar ciudat pentru domniile române și atestă, la drept vorbind, un trecut pierdut în ceață: al matriarhatului atotputernic. Mai atestă ceva: o anume prețuire pentru femeie, care putea fi „bărbat”, adică egala unui bărbat. Mușatinii au dat 25 de domnitori, majoritatea au domnit câte un an, cel mult doi, dar au domnit de la 1359 până la

1595. S-au experimentat formule de conducere pe care știința politicii le-a redescoperit abia odată cu introducerea „conducerii colective” și a „rotirii cadrelor”. Așa, de pildă, Iliș, fiul lui Alexandru cel Bun, a domnit nu numai singur, ci și asociindu-și la domnie, pe rând, toți frații pe care i-a avut și căroră, la un moment dat, pentru scurte perioade, chiar le-a cedat de tot domnia. Asta spune ceva definitiv despre strânsele relații de familie, ca și despre presiunile pe care le suporta Moldova, în principal din cauza extinderii Imperiului Otoman, dar și a polonezilor – prin asta înțeleg presiunea catolicismului – care voiau să-și asigure o zonă de protecție în fața Islamului. În privința asta, nimic nou sub soare: adesea țările balcanice au fost zone tampon pentru alții: Iugoslavia pentru Viena, țările române pentru poloni, apoi pentru ruși. Se fereau de otomani, de Occident, nu conta. Împărțirea mai târzie a Moldovei în Basarabia (azi Republica Moldova) și Moldova (rămasă la noi) a fost urmarea unei astfel de politici. Așa că politica tragerii de timp și a tragerii pe sfoară prin rotirea fraților la domnie, precum și mita și darurile amânau deznodămintele nedorite, timpul trecea și nimeni nu se putea înstăpâni definitiv pe acest teritoriu. Mentalitatea balcanică, sud-est europeană își are rădăcinile aici. Ea le-a asigurat de fapt românilor supraviețuirea ca nație, cu tot ceea ce avea specific. Asta a ținut veacuri la rând și a indus credința cea mai puternică a politicienilor români - până astăzi - că în aceste principii stă secretul politicii. Cu timpul, modelul rotirii s-a extins și la Țara Românească, ceea ce atestă conștiința unității românilor. Pe fondul acestei conștiințe a fost posibil gestul fulgurent al lui Mihai Viteazul. Dar am ajuns prea departe. Revenind la Ștefan cel Mare, el a fost singurul Mușatin care a domnit o jumătate de veac alegând calea atacurilor surpriză, adică a luptei. Și cum, după fiecare război cu turcii ori cu polonii – a avut peste patruzeci - a construit câte o biserică, ele s-au adunat, nu glumă. Evident, asta a creat un stil aparte, o tehnică mai rapidă, tipare de construcție, pentru că trebuia să termine până la următorul război. La Văratec sunt îmbinate cupola, dreptunghiul, trapezul, arcele în consolă, cilindrii, pandantivii. Totul se asociază ingenios și creează un stil care nu mai există nicăieri altundeva. Icoanele amintesc deopotrivă de cele bizantine, rusești și bulgărești. O mișcare continuă a zugrăvirilor indică ce traversate și receptive erau aceste zone. Fresca exterioară este însă ceea ce alcătuiește în principal noutatea bisericilor bucovinene. Din păcate Văratecul e prea aproape de Agapia, așa că și el a fost „modernizat” în interior în același stil.

Dincolo de asta însă, înflorirea artelor era, în perioada aceea atât de frământată de războaie, chiar mai semnificativă decât a credinței. Deoarece credința nu era tocmai credință, era o armă de luptă antiotomană ori antipolonă, de păstrare a identității. De această armă s-a servit însă spiritul și a creat cu adevărat un stil care a rămas. Și azi se aud voci care pun religia alături de armată în ceea ce se cheamă că ar trebui să fie prețuirea mulțimilor, dacă ea n-ar fi indusă de politicieni. Ori de mass media, care pare independentă, dar deserveste tot politica. Mai exact puterea (cea existentă, ori cea aspirantă).

Văratecul a fost făcut cam odată cu Voronețul, pe care mi-l aduc aminte mult mai bine. Îmi amintesc de tabloul votiv de la intrare, cu Ștefan cel Mare ținând în mână macheta mânăstirii, aplecat, dar nu îngenuncheat în fața lui Dumnezeu. Jilțul de la 1488 al lui Ștefan e încă acolo. Un sfânt zugrăvit în frescă poartă un veșmânt roșu profund, cu multe falduri, care umanizează poziția lui hieratică. Exteriorul însă mi-l aduc aminte cel mai bine. Forma bisericii nu este de dreptunghi, deoarece laturile sunt semicercuri adâncite spre interior, ca să mărească suprafețele în întregime acoperite cu frescă. Un perete întreg înfățișează Raiul și Iadul. Un râu de foc portocaliu străbate Iadul, cete de draci negri și scheletici îi chinuie cu furcile pe osândiți. În vreme ce mă minunez de măiestria zugravului necunoscut, aud lângă mine pe cineva vorbind despre Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Îmi fusese profesoară, preda literatura universală, o am și acum în memorie, enunțând, cu vocea ei groasă, principiile grecești ale civilizației romane, vorbind cu patos despre Renaștere ori recitând cu ochii pe jumătate închiși sonete din Shakespeare. Mă întorc deci cu grabire și văd două măicute cuvioase, care pleacă ochii de cum le atingi cu privirea. Dar nu mă las și întreb: „Doamna Bușulenga? A fost profesoara mea, știți cumva să fi scris și despre Voroneț?” Ele mijesc un zâmbet și îmi spun că doamna e chiar aici. La dânsle în casă, vine în fiecare vară, cu domnul, stă și zgârie hârtia, dar ele nu știu ce scrie. Vreau și eu să fiu dusă acolo, măicuțele încuviințează, după ce se uită iscoditor la soțul meu. O pornim printre garduri pline de iederă și trandafiri și ajungem la o casă țărănească, spoită cu alb, foarte îngrijită, vegheată de un câine bătrân, negru și înțelept, care dă din coadă. Din păcate doamna nu-i acasă, e doar domnul Bușulenga, așa că n-o mai lungim cu vizita ci, după dulcele de mure pe care le înghițim cu nesat, ne interesăm cum să facem să ajungem la Arbore și la Secu. Rezultă că metoda cea mai bună ar fi o ocazie, eventual o căruță, dar nu mai e vreme să închiriem așa ceva, e târziu, după amiaza, așa că ne hotărâm să ne întoarcem la Suceava și să lăsăm pe ziua următoare expediția.

Leșim cât mai la drumul mare și ne punem pe așteptat. Dar spre Suceava, venind din nord, sunt destul de puține mașini, șoferii se grăbesc, așa că nu prea avem noroc. În disperare ce cauză, acceptăm oferta unui tip care oprește în dreptul nostru o macara. Cred că nu mai circulasem niciodată cu așa ceva. Literalmente sunt împinsă de Vladi și trasă de șofer ca să pot atinge treapta cea mai de jos a cabinei. Pe drum, în dulcele grai moldovenesc, șoferul - un om foarte tânăr - ne povestește ce bine e că a găsit de lucru la șantier la Suceava, că nevasta i-a născut de curând, la gospodăria colectivă nu se ajungeau cu banii, de fapt bani nici nu se dădeau, doar produse. În sfârșit, cu ce mai furau nopțile, foame nu făceau. Ne lasă la marginea Sucevei, un astfel de utilaj n-are voie să intre pe străzile orașului. Cum noi nu cunoaștem Suceava, ne descurcăm întrebând din om în om unde e căminul școlii la care dormeam. E de mult întunerit când ajungem, mâncăm un pepene mare, roșu, lăsat în chiuvetă de dimineață, la răcit, apoi ne culcăm.

Înainte de-a adormi îi povestesc lui Vladi prima mea

excursie. Aveam opt ani și învățătoarea - care știa că e important pentru copii să cunoască lumea - ne-a dus la Bușteni. Numai că, după o zi de umbrelt, când să ajungem la căminul școlii unde urma să dormim, am aflat că fusese dat, deoarece, în ziua aceea, administratorul ne așteptase de dimineață și, văzând că nu venim, închiriasse altora internatul. Cum nu mai aveam unde ne duce, ne-a adus din depozit niște saltele și le-a întins pe jos în bucătăria școlii. Nu mai văzusem o sobă atât de mare, era din cărămidă, caldă încă. Dar când s-a stins lumina, au început să foșgăie niște gândaci mari de peste un centimetru și urletele noastre trebuie că vor fi trezit mulți localnici de prin împrejurimi. Amintirea plăcută a excursiei devenea coșmar, învățătoarea a aprins lumina și așa am stat până dimineața. Numai că eu nu putem dormi cu lumina aprinsă, a fost o noapte de semi-trezie, a doua zi mulți dintre noi nu mai erau buni de nimic și nici măcar n-am putut să mâncăm ouăle ochiuri pe care ni le-a adus administratorul ca diferență de preț la cazare. N-am mai călcat niciodată pe la Bușteni. Lasă, mi-a spus Vladi, înainte de a adormi, gândește-te la ceva plăcut. Am dormit ca un lemn. Dimineața, noroc de apa rece care ne-a trezit, încă nu exista noțiunea de cafea, astea erau subtilități destul de străine socialismului.

Nu-mi amintesc cum am ajuns la Arbore, probabil cu o cursă locală, acolo e și un sat. Mânăstirea este ctitoria portarului Sucevei, Luca Arbore, dintr-o bogată familie de boieri, care a cutezat a se împotrivi domnului Ștefăniță, fiind scurtat de cap la începutul veacului al XVI-lea. Ca orice ctitorie boierească biserica nu are turle, e un fel de casă mai mare acoperită cu șită. E cu totul neîngrijită, pur și simplu pictura exterioară se juipoaie în fâșii care îți fac milă. Reușesc totuși să disting că fondul picturilor era verdele, un verde sticlos, pur, care bătea pe alocuri în albastru. Înăuntru nu se vizitează, au bătut în cruce niște scânduri pe ușă, văd printre ele firicele de praf dansând în lumină. Dezolant. Și cruntă răzbunare a posterității. Luca Arbore e îngropat chiar aici.

Leșim la drumul mare și luăm o ocazie până la Sucevița. Acolo, surpriză! Mânăstirea, care fusese cetate fortificată, e restaurată, n-are deloc pictură exterioară, dar admirăm zidul de incintă și chiliile, cu niște priciuri de lut pe care dormeau călugării. Incolo, nimic nu-mi pare deosebit față de ceea ce văzusem. Sucevița e ctitoria Moviștilor, care au dat și domni, dar și pe acel Moghilă, mitropolitul Kievului, de la care aștepta Dosoftei, poetul mitropolit al Moldovei, o tipografie. Mai nou Biserica rusă l-a canonizat pe acel Petru Movilă. Italienii care ne-au adus cu mașina lor nu mai isprăvesc minunându-se, fără îndoială din pricina surprizei de a fi găsit pe aceste meleaguri semne ale civilizației. Ei sunt tineri căsătoriți, caută exotisme, vor să se ducă până și în Bali, ceea ce nouă ne pare de-a dreptul extravagant. Ne despărțim de ei spre seară, la marginea Sucevei, dar la altă margine decât în ziua precedentă, așa că începe din nou căutarea căminului unde va să dormim.

Mai avem de văzut Neamțul, Secu și Humor. Nu-mi amintesc, după atâta vreme, prea multe. Dar țin minte până astăzi ce frumoasă era pictura exterioară a Humorului. Era acolo o *Fugă din Egipt* văzută ca ieșirea

dintr-o cetate medievală europeană, cu creneluri. Roșul și albastrul erau proaspete de parcă fuseseră puse ieri. Fuga era surprinsă prin mișcarea avântată a personajelor, căciulile pe care le purtau erau căciuli boierești de pe la noi. Pictorul închipuise Egiptul în tradiția medievală europeană și pesemne că se gândise să exprime doar ideea generală a fugii dintr-o îngrăditură. Mi s-a părut deci interesant cum o văzuse el ca pe o fugă dintr-un palat spre câmpul liber al satului.

Humorul a fost construit de un dregător al lui Alexandru cel Bun la jumătatea veacului al XV-lea. Pictorii erau pe atunci în legătură directă cu arta europeană bisericească, firul încă nu se rupsese din veacul al IX-lea, când trecuseră pe aici Chiril și Metodiu, în drumul lor către Europa de Mijloc, în tentativa de a-i uni pe toți creștinii într-o singură biserică, aceea ortodoxă. În fapt însă, influența picturii atestă mai curând contactul cu papistașii poloni, care încercau să facă din catolicism, în țările române, o barieră spre a o pune în calea otomanilor. Dar zidăria e armeană, pe aici creștinii armeni s-au refugiat încă din veacul al IV-lea... Un creștinism foarte vechi și unit ca să reziste pe de o parte Imperiului Roman, pe de alta marilor migrații care veneau prin Poarta de Fier a Asiei spre Europa. Armenia a fost declarată creștină, ca stat, în 302 d.H., înainte de orice schismă.

De la Humor ne-am dus la Secu. Cel mai bine îmi amintesc de expoziția de covoare țesute din lână vopsită cu ierburi diferite. Acelea erau culori nepeiritoare. Predominau bejurile, maroul, verdele, galbenul și – ici colo – câte o scânteie de roșu ca sângele închegat. Măicuța care ne povestea știa bine franțuzește, din când în când simțea nevoia să exprime în franceză denumirea modelului, ceea ce îmi da o impresie de straniu, dar și de lume rafinată, pe care n-ai fi bănuțit-o după veșmintele negre și modeste ale călugărițelor.

Stătea să plouă, dar am fost sfătuiți să urcăm până la Sihăstria, în plină pădure de brad. Însoteam un preot care venea de la Mitropolia Sucevei să țină o slujbă. Era tânăr și înalt, bine făcut, să fi avut vreo doi metri. Era brunet și bărbos și urca vajnic prin ploaia deasă și mărunță. Se auzeau doar foșentul ploii, zgomotele mici și depărtate ale pădurii. Când am ajuns în poienița de sus, ciorchini de broșute verzi ședeau lipite de pământ, în vreme de apa ploii se scurgea cu hărnicie. Era o fundătură de teren, în dreptul unei râpe. Poarta din scânduri de lemn negeluite și inegale ședeau într-o rână. În curte se desfășurau activități gospodărești, acum, că ploaia se mai rărise. Doi călugări foarte tineri, sub privegherea unuia bătrân greblau locul pe care fuseseră depozitate patele. Doi purcei guițau alintat pe lângă ei. Imi dau seama ce fel de viață duceau călugării de la Sihăstria. Când ne-au văzut, au venit în întâmpinarea noastră și cel în vârstă ne-a luat să ne arate „școala” de călugări care fusese, pe vremuri, și școală pentru săteni. Biserița adăpostea candelă de preț, din argint vechi, frumos înflorate. Erau înșiruite în fața altarului, atârinate de lanțuri subțiri, toate la vedere. Pe aici nu se fura. Am rămas să ascultăm slujba. Preotul venit de la Mitropolie era plin de el însuși, faptul că ținea o slujbă la Sihăstria îl privea ca pe o mare victorie a capacităților lui și se lăsa înșelat de smerenia călugăriilor

bătrâni, unii abia mai mergeau. Eu însă ghiceam disprețul abia mascat, „cel nou” se înșela, în fapt nu era „primit” printe ei. Ținea o slujbă și atâta tot. Stirpea călugăriilor e în sine complicată, cu un cod precis de acceptări și respingeri, bine rafinat în timp. Bietul preot de la Mitropolie, păun tânăr, avea prea multe legături cu viața civilă spre a fi pătruns aceste taine.

I-am dedicat o zi mănăstirii și cetății Neamțului. Din cetate au rămas doar rădăcinile zidului, sus, pe deal. Cetatea avea doi staroști – denumirea șefilor de oști preia modelul polon, deci catolic – ceea ce înseamnă că era considerată foarte importantă, ca și Cetatea Albă. Neamțul apăra la nord, de catolici, Cetatea Albă la sud, de otomani și tot felul de alți necredincioși, mai cu deosebire tătarii. E vorba de o perioadă timpurie, veacul al XIV-lea, când Petru al Mușatei a edificat primele cetăți și și a bătut primele monede. Europa era încă destul de unitară, mai cu deosebire sub aspect cultural, dar și militar și comercial. Abia începeau să se diferențieze interesele naționale. Acolo, între obcini, se năștea spiritul unei civilizații la care ne raportăm și astăzi, ca la o epocă de glorie.

Când am plecat de la Suceava, n-am uitat să-i mulțumim primarului, un om hărțuit de treburi și de ședințe, dar cumsecade în dulcele stil moldovenesc. Ne-am oprit pentru ultima oară la apa Moldovei. Pe pod, cu apa în spate, nu știu de ce, m-am gândit să spun: „acolo șezum și plânsem”. N-am spus-o, dar am gândit-o. Au rămas un urma mea pe vecie icoanele cu ramă din ciorchini de struguri, ca niște lacrimi ale timpului care curge fără oprire peste toți și toate.

Am apucat-o către Cheile Bicazului cu un autobuz local, care mai mult scotea fum și stârnea praful decât mergea. Din când în când, șoferul oprea, se cățara pe autobuz și culegea flori de tei într-o traistă învârstată cu roșu și negru. Noi mai trăgeam câte o gură de aer, aproape ca înecații scoși pe mal, pentru că în autobuz nu era chip să deschizi vreun geam. Cum îți apropiai mâna de el, săreau mai mulți săteni, toți având cușme de oaie strașnic înfundate pe frunte și pulovere de lână până-n gât, strigând: „Corent! E corent! Se face corent!” Era sfârșit de iunie. Peisajul însă era superb. Avea o neclintire și o mândrie în el, ca la începuturile lumii, când încă nu fusese pângărit de ochii civilizației. Defileul era pe alocuri atât de îngust, încât piscurile păreau că se ating, iar lumina soarelui dispărea în umbra munților. Imi venea să plâng.

Undeva, pe aici, copilărisem cam doi ani, când părinții mei fugiseră de acasă de teama colectivizării. Țineam minte Lacul Roșu, Muntele Roșu, Bistrița cea repede curgătoare, poiana de lângă cabana noastră, unde venise într-o după amiază târzie de vară un om, unul singur, și-l arestase pe tata. Mai țineam minte și un alt fugar, căruia tata îi dăruise un ochean marinăresc, nu știu cum ajuns în casa noastră. Și pe urmă șoriceii roșii de pădure, cărora le dădeam zahăr cubic pe malul apei, Ionică cel disperat fiindcă își pierduse vaca, lucruri disparate, cum ar fi trenulețul de mină pe care lucra tata ca mecanic pe șantierul hidrocentralei de la Bicaz. Nu voiam să-mi amintesc toate astea, dar nici nu puteam să nu-mi

amintesc. Noroc că a venit o razie a miliției, la o cotitură de drum. Verificau cine s-a urcat fără bilet. Pe-acolo era trecerea din Moldova în Transilvania. Am constatat cu surpriză că trei sferturi din călători n-aveau bilet. Nici nu le trecuse prin minte să-și ia. Nu că ar fi fost scump, dar asta era țara lor, casa lor, nu se făcea să plătești de parcă ai fi la străini. Statul însuși ca formă de organizare aflată deasupra micilor lor comunități, nu era perceput deloc, poate doar prin unele constrângeri. Între lumea care trăia acolo și stadiul statului român era o mare distanță. Ca să nu mai vorbim de distanța dintre statul român însuși și restul lumii civilizate.

În noaptea aceea am dormit la Gheorghieni. Ni se cam terminaseră banii. Noroc că a doua zi mergeam spre București. Cred că am schimbat trenul la Brașov, apoi la Predeal, ca să prindem un rapid în loc de personalul cu

care veneam. Și în noaptea aceea, în gara Predeal, mi s-a făcut deodată atât de foame, încât m-am întins pe o bancă și i-am spus lui Vladi că, dacă nu găsește ceva de mâncare, mor acolo, aproape de capătul călătoriei. S-a dus la un restaurant care tocmai închidea, la ușa bucătăriei, și a căpătat un codru de pâine și o bucată de cașcaval. Nu se aștepta să le mănânc. Dar mi-am înfipt colții în ele. După două-trei îmbucături m-am dus lângă cișmeaua gării, fiindcă pâinea era foarte cleioasă și așa, mai cu apă, mai cu mestecat intens, am dat gata totul. Am ajuns acasă în zori, trezindu-i pe părinții mei, care dormeau. Și primele vorbe adresate mamei au fost: "Ai ceva de mâncare?" Avea o găină fiartă numai pe jumătate, ne așteptau la prânz. Am scos-o din frigider și am lichidat-o chiar acolo, pe masa din bucătărie, spre spaima amuzată a celorlalți și în vreme ce Vladi povestea aventurile călătoriei.